

Azerbaycan'da Etik Kurulların Oluşturulması Sürecinde Hacettepe Üniversitesi Biyoetik Araştırma Merkezinin (HÜBAM) Rolü

Sevda Aydın Karimova¹

Azerbaycan Cumhuriyeti bağımsızlığını kazandıktan sonra takip etmekte olduğu Sovyet ekonomik, siyasi, hukuki ve idari sistemini, ileri dünya standartlarına, yeniden yapılanmaya ve modern bilimsel temellere uygun hale getirmek için bir dizi reform hareketine girişmiş ve tüm bu süreçler için yasal bir çerçeve oluşturma hareketini başlatmıştır.

Totaliter sistemden demokratik sisteme geçiş süreci, sosyal devlet odaklı bir piyasa ekonomisinin temellerini atmak, nüfusun sosyal ve insan hakları açısından korunmasını sağlamak, ciddi bir milli-manevi birliğin sağlanması için izlenen politikanın zorlu aşamalardan geçmesi sürecinde, çeşitli siyasi güçlerin baskısı altına girmek zorunda kaldığı söylenebilir.

Kanaatimizce herkese sağlanması gereken sosyal politik hakların uygulanmasında en zor alanın halk sağlığının korunması olduğu, bunun sosyal koruma ve insana yakışır yaşam koşullarının yaratılmasıyla yakından bağlantılı olduğu aşikardır.

Azerbaycanda bugün dünyanın en iyi uygulamaları araştırılıyor, yıllar içinde oluşan olumlu gelenekler korunuyor, yeni teknolojiler, yönetim modelleri test ediliyor, geliştiriliyor, yeni ortama uygulanıyor. Türkiye Cumhuriyeti devletinin sağlık ve bilim alanındaki başarıları, bu süreçlerin doğru yürütülmesinde pusula rolü oynamaktadır.

Genel olarak şunu belirtmeliyim ki, Azerbaycan'ın her alanda dünyaya entegrasyonu ve dünyanın modern bilimsel-teknolojik ve kültürel değerlerinin Azerbaycan'a getirilmesinin, uzun seneler boyunca olduğu gibi Rusya üzerinden değil de dil, kültür ve mantalite bakımından daha yakın olan Türkiye üzerinden yapılması daha uygun görülmekte ve istenmektedir.

Azerbaycan'ın sağlık sistemi, Türkiye'nin mevcut sağlık sistemine uyarlanmalı ve bazı alanlarda yakından entegre edilmelidir. Kalıcı iş birliği, deneyim paylaşımı, personel eğitimi sürecindeki

¹ Öğr. Gör., Bakü Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi Hukuk ve İnsan Hakları Enstitüsü
Doktora Öğrencisi. sevda.aydin.k@gmail.com

karşılıklı alışverişler tutarlı bir şekilde yürütülmeli, karşılıklı yarar sağlayan iş birlikleri kurulmalıdır.

Bu anlamda Azerbaycan'daki sağlık kurumlarında etik komisyonların kurulması deneyimi de dikkat çekicidir. Devlet Zorunlu Sağlık Sigortası Kurumu altında TABİP (Tıbbi Arazi Bölgelerini Yönetim Birimi) bünyesinde faaliyet gösteren araştırma enstitüleri ve merkezlerde yürütülecek bilimsel araştırmaların uluslararası normlara, etik ilke ve kurallara uygun yapılması, takip edilmesi, gerekli kararların alınması için Etik Komisyonlarla Çalışma Şubesi oluşturulmuştur. 17 Temmuz 2021 tarihinden itibaren TABİP'e bağlı bilimsel araştırma enstitülerinde etik komisyonlarının kurulması sürecine başlanmıştır.

Şu ana kadar Bilimsel Araştırma Tıbbi Rehabilitasyon Enstitüsü (28.09.2021), Bilimsel Araştırma Pediatri Enstitüsü (05.10.2021), Bilimsel Araştırma Kardiyoloji Enstitüsü (18.10.2021), Ulusal Hematoloji ve Transfüzyoloji Merkezi (22.10.2021), Bilimsel Araştırma Kadın Hastalıkları ve Doğum Enstitüsü (25.10.2021), Bilimsel Cerrahi Enstitüsü (01.11.2021), Bilimsel Araştırma Tıbbi Profilaksi Enstitüsü (29.11.2021) gibi bilimsel araştırma enstitülerinde etik komisyonlar kurulmuştur.

2016 yılından itibaren Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi Hukuk ve İnsan Hakları Enstitüsü'nde Biyoetik alanında doktora derecesi açılmıştır. Bakü Devlet Üniversitesi (BDÜ) Hukuk Fakültesi, 2018 yılından itibaren, Tıp hukuku alanında yüksek lisans derecesi için öğrenci kabulüne başlamıştır. Biyoetik ve tıp hukuku dersi BDÜ Hukuk Fakültesi'nde hem lisans hem de yüksek lisans düzeyinde öğretilmektedir. Azerbaycan Tıp Üniversitesi'nde Tıp tarihi ile birlikte Tıp etiği, Deontoloji, Biyoetik ve Tıp hukuku konularının müfredata dahil edilmesi için öneriler vardır.

Daha önce, A. Aliyev adına Azerbaycan Devlet Hekimleri Geliştirme Enstitüsü Bilim Kurulunun 24 Haziran 2016 tarihli kararı ile, Enstitüde Etik Kurul kurulmuştur. Örneğin, şu anda özel bir tıp kurumu olan BonaDea International Hospital'da bir etik komisyonu faaliyet göstermektedir ve yıllar önce Azerbaycan Kardiyoloji Derneği gibi topluluklarda ve Talasemi Merkezi (Ulusal Hematoloji ve Transfüzyon Merkezi) gibi bazı kamu araştırma hastanelerinde

de etik komisyonları kurulmuştur. Bunların çalışmalarının sürdürülebilirliğini sağlamak için geliştirilmeleri ve birtakım çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Türkiye'de, 15 Aralık 2011 tarihinde kurulan ve ilk Biyoetik Merkezi olan Hacettepe Üniversitesi Biyoetik Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi ile sürekli iş birliği kurulmuş ve bu konuda resmi anlaşmalara varılmıştır.

09 Eylül 2021 tarihinde Merkez, TABİP ve BDÜ Hukuk Fakültesi öncülüğünde bir toplantı yapılmış ve temel iş birliği alanları, faaliyet alanları, biyoetik ve tıp hukuku öğretimi konularında görüşmeler yapılmıştır. Bu toplantı sayesinde HÜBAM ve BDÜ arasındaki iş birliğinin ilk adımları atılmıştır.

TABİP çalışanlarının 25 Ekim 2021 tarihinde HÜBAM'a gerçekleştirdiği ziyarette etik komisyonların kuruluşu, faaliyetleri, yetki ve görevleri, denetim mekanizmaları, üyelerinin sorumlulukları vb. hususların uygulamada işleyişi incelenmiştir. Temel amacımızın ülkemizde etik komisyon enstitüsünün oluşturulmasının organize edilmesi ve etik alanının (biyoetik ve tıp etiği) gelişimine yönelik ziyarette görüş sonucunda karşılıklı fikir alışverişi, aynı zamanda elde edilen bilgi ve birikimler sonucunda birçok iş birliği perspektifleri belirlenmiştir.



HÜBAM ile işbirliğinin ilk adımlarının ana yönü olarak kurumlar arasında sürekli işbirliğinin sağlanmasına yönelik Anlaşma Memorandumunun (Mutabakat Muhtırası) imzalanması, ülkede etik komisyonlarının kurulması ve faaliyetlerinin düzenlenmesi için stratejik bir plan geliştirme sürecinde gerekli desteği sağlamak, ülkede bilimsel araştırma alanında çalışan uzmanlar, araştırmacılar ve etik komisyon üyelerinin katılımıyla gereksinim analizi yapmak, Merkez araştırmacıları tarafından gereksinim analizi sonuçlarına göre araştırmacılara ve etik kurul üyelerine sertifikalı eğitim verilmesinin sağlanması, bunun yanısıra eğitimcilerin eğitimi programlarının yapılması, bilimsel literatürün toplanması ve materyallerin hazırlanması, metodolojik yardımın verilmesi, etik komisyonların çalışmalarını organize etme alanında görev yapan çalışanların bilgi ve becerilerini artırmak amacıyla Merkeze daha uzun süreli gönderilmeleri, mevcut eğitim programlarına katılımlarının sağlanması, ülkede biyoetik alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının kurulması, toplumun bu alanda bilinçlendirilmesinin artırılmasına destek verilmesi önerileri/öncelikleri belirlenmiştir.

Umuyoruz ki, biyoetik, deontoloji, tıp hukuku ve etik kurullarla çalışma alanında Azerbaycan'ın tıp çalışanları ve hukukçularının Türkiye'nin bu alanda önde gelen bilim ve araştırma merkezlerinden biri olan HÜBAM ile ilişkileri ülkede tıp ve sağlık alanında yapılan ciddi reformlara katkıda bulunacaktır.

Bağlantılar

1. <https://its.gov.az/page/tabib>
2. <http://law.bsu.edu.az/en>

